

Tallózó

„Miért csináljam?”

Szabó Dorottya

DOI: 10.14267/VILPOL2023.02.15

„Ébresztő, villamos, négy óra hivatal vagy gyár, ebéd, villamos, négy óra munka, vacsora, alvás és hétfő, kedd, szerda, csütörtök, péntek, szombat egyforma ritmusban – általában könnyedén végigcsinálja az ember. Ám egyszer csak felmerül a 'miért', s ezzel a csüggedt rácsodálkozással kezdődik minden.”

Budapesti sétáim során olykor-olykor belebotlok (néhány alkalommal szánt szándékkal, máskor a láthatatlanság illúziójából felocsúdván) egykori középiskolai, vagy egyetemi osztály- és évfolyamtársaimba. Ezek az összetalálkozások tökéletes alkalmat nyújtanak arra, hogy az ember elhelyezze valamikori diáktársait és velük együtt önmagát a „rendszerben”, abban a megélt valóságban, ami természetesen köszönőviszonyban sincs azzal, amit hajdanán együtt képzeltek el az iskolapadban, de ami önkéntelenül is kirajzolódik az ember előtt, amikor a régiúj ismerős hangja ércesebben cseng, arcának vonalai pedig keményebben keretezik a tekintetét.

Manapság természetellenesen gyakorinak tűnnek az ilyen esetek az életemben, pedig jóval kevesebbet csavargok a budapesti utcákon, mint ezelőtt bármikor, bár könnyen lehet, hogy mindeddig nem tulajdonítottam különösebb jelentőséget ezeknek a találkozásoknak. Mindeddig a kortársaimmal való improvizált csevegések vezérfonala azon kérdésekre fűződött fel, mint hogy ki hova jár egyetemre, milyen szakmát tanul éppen, mikor végez, és mi a terve azutánra. És mindeddig mindig volt terv. A '90-es évek második felének gyermekei, akik valahol félúton ragadtak Y és Z generáció között, mindeddig ambiciózus, inspiráló korosztálynak tűnt fel a szememben, olyanoknak, akik tudatosan kerekednek felül egy sor olyan problémán, amit a szüleik talán fel sem ismertek előttük. Bátornak, már-már megállíthatatlannak láttam őket, olyan embereknek, akik a 20. század drámájának átélése nélkül egy új, tiszta fejezetet nyithatnak a világtörténelemben. Ezek az emberek ma a húszas éveik közepén tengődnek, abban a korban, amikor a „csüggedt rácsodálkozás” ilyen-olyan formában, de újra és újra rájuk telepedik.

Manapság az ilyen típusú találkozásokat szeretem azzal a kérdéssel felütni, hogy „mit csinál az életeddel?”, amire válaszul eleinte zavart tekinteteket kapok, a kellemetlen csendet pedig semmiképp nem szándékozom feloldani, így aztán nem menekülhetnek el az „áldozataim” a valódi válaszadás elől. Pedig szinte biztos vagyok benne, hogy pontosan tudják, hogy a kérdést valójában inkább magamhoz intézem, semmint hozzájuk, vagy legalábbis azt, hogy az összetalálkozásunk ténye tálcán kínálja a lehetőséget arra, hogy együtt vonjuk kérdőre egykori önmagunkat, azokat a személyeket, akiket egymásban ismerni véltünk évekkal ezelőtt, és a kérdésem ezelőtt a közös érdek előtt nyit ajtót. Mert mindketten tudjuk, hogy ez a vallatás közös érdekünk, egy olyan folyamat, amire egyedül képtelen az ember, hiszen az önnön létezésünknek csakis a jelenben lehetünk bírái. Ahogy távolodunk egykori önmagunktól, a levetett személyiségünkkel együtt azt az objektív mércét is magunk mögött hagyjuk, amivel időn átívelve megítélhetnénk hajdani

önmagunkat. Mindketten tudjuk, hogy egyedül egy „másik” képes azt a 15 éves diákot látni bennünk, akit ismertek, és akire emlékezni képesek, amikor a mai önmagunk – végtére is ismeretlen – arca felbukkan a semmiből.

A fenti kérdésre adott válaszok formájukat tekintve változatosak, lényegi értelmük azonban nagyon is hasonló. A legtöbben egyik munkából a másikba esnek, amik sokszor meg sem felelnek a végzettségüknek, vagy ha esetleg mégis egy stabilnak tetsző munkahelyen töltik sokadik évüket, a tekintetük nem kevésbé üres, ahogy mindezt megosztják velem. A magánéletük sokszor zűrös, a kapcsolati hálójuk zsugorodik, a családjuk éppen azon a szakaszon megy keresztül, amikor évről évre kevesebben ülnek le a karácsonyi asztalhoz, hobbijuk meg sok van, de valójában egyiket sem szeretik csinálni. Ezeknél a történeteknél csak az ijeszt meg jobban, amikor a velem szemben álló felhőtlen lelkesedéssel számol be arról, hogy minden a legnagyobb rendben, a karrierjétől kezdve a kutyája emésztésén át a saját hemoglobinszintjéig. Olyan érzést keltenek bennem ezek a beszámolók – amiknek egy jelentőségteljes közös motívuma a jövőre vonatkozó elképzelés hiánya –, mintha ezek az emberek valamilyen titkos módszert alkalmazva képesek lettek volna elszakadni az időtől, mintha fogták volna magukat, kiléptek volna az idő folyamából, a partra telepedtek volna, s most hagynák, hogy nélkülük történjen a saját elmúlásuk. Nincs is ennél veszélyesebb módja a létezésnek, ennél nagyobb áruulás, amit magunkkal szemben elkövethetünk, hiszen mindez nyilvánvalóan nem lehet több, mint illúzió. Az ember létezése sosem időn kívüli, hanem maga az idő.

Persze a fenti jelenség nem generáció-specifikus, az egzisztenciális krízisek ezen formája minden bizonnyal sok előző, és még több következő korosztályt utolért és utol fog érni az emberek húszas éveinek második felében. A koronavírusjárvány következtében jelentősen megnőtt a fiatal felnőttek mentális egészségére vonatkozó aggodalom, illetve az elmúlt években a fiatal munkavállalók között fejüket felütő jelenségek, amik a munkának való alárendeltségtől való elmozdulásra tett kísérleteként értelmezhetők, megszorodtak. Ezek olyan intő jelekként értelmezhetők, amik arra hívják fel a figyelmünket, hogy a pályájuk elején járó fiatalok bizonyos értelemben elakadtak azon az úton, aminek a századforduló gyermekeiként ígéretesnek tűnő életpályával vágtak neki a felnőttek világában. Ezek az emberek nemcsak a szüleik megoldásait vizsgálják felül, és definiálják újra, hanem a kérdéseiket is. Munkavállalóként már nem a „*mit csináljak?*”, sokkal inkább a „*miért csináljam?*” kérdés releváns, ami mindaddig magától értetődőnek tűnt, hiszen valamiből meg kell élnie az embernek.

Amikor a fentiekben leírt találkozások alkalmával a társaimmal megpróbáljuk elhelyezni magunkat a „rendszerben”, hamar rá kell jönnünk, hogy nem létezik az a rendszer, amibe beilleszthetőnek tartanánk magunkat, a kérdéseink gyarapodnak, nem a válaszaink, és hogy elődjeink útmutatása használhatatlannak tűnik. Nem az egzisztenciális krízisünk specifikus, hanem a világtörténelmi pillanat – ami természetesen mindig különleges –, amiben megéljük azt. Bár tudjuk, hogy Sziszüphoszt boldognak kell elképzelnünk, de nem tudjuk, hogyan válhatunk azzá, és útmutatást sem kaphatunk idősebb társainktól, hiszen azt valamilyen furcsán belénk kódolt szkepticizmus okán képtelenek vagyunk komolyan venni. Ez már csak azért is problémát jelent, mert a munkahelyeinken jellemzően idősebb társaink igyekeznek minket teljesítményre bírni, vagy jobb esetben ösztönözni. Ez a helyzet megkérdőjelezi azokat a hierarchikus struktúrákat, amiket

eddig természetesnek vettünk, és a hatékonyságról alkotott neoliberális elképzelésünk felülvizsgálatára kényszerít. Ezen felülvizsgálat esetleges eredményének gyakorlati alkalmazása azonban elsősorban vezetői feladat, így egyben arra is szükségünk van, hogy a vezetők nyitottak legyenek a változásra, arra, hogy az „új” rendszert azokkal karöltve alakítsák ki, akik a régiben nem találják a helyüket.